

VESİKALAR :

TUĞİ TARİHİ

Tanıtın : MİTHAT SERTOĞLU

Başbakanlık arşivi memurlarından

Önsöz

Naîma, Genç Osman vak'asından bahsederken "Zikr-i keyfiyeti mükeddir-i havatır bu makule hikâyede bazı tevarihnüvisler tafsilden tehaşi ettiler. Lâkin mevzu-ı fenni ihlâl lâzım gelmemek için Kâtip Çelebi merhum bu makamda müstakil telif olunan *Tuğî tarihi*'ni telhis ve gayrıdan zamime ile *Fezleke*'de hakk-ı tahriri ifa . . . , diyerek II. Osman'ın hal' ve katli hadisesi hakkında Tuğî adlı bir zatın ayrıca bir tarih yazdığını haber verir¹.

Bizim yaydığımız tarih budur. Adı *İbretnüma*'dır. Müellifi yeniçeri solak Hüseyin Tuğî'dir. Aslı hususî ellerde bulunan bir nüshadan istinsah olunmuştur. Yaptığımız araştırmaya göre İstanbul kütüphanelerinde şimdiye kadar bir nüshasına raslanmadığı gibi bu işlerle alâkalı kimseler tarafından böyle bir eser görülüp tetkik olunmuş değildir.

Tuğî tarihi, II. Osman'ın hal'i için vâki' olan ayaklanmadan başlayarak IV. Murad'ın cülûsuna kadar olan vak'aları ihtiva eder. Müellifin ifadesinden bizzat o devirde yaşamış ve olayların bir kısmına şahid olmuş olduğu anlaşılıyor. Çünkü bir çok yerlerde hal' vakasına karışmış olanları medih yollu ifadeleri vardır. Ancak padişahın öldürülmesini şiddetle takbih edip bu hadiseye sebep olanlara hücum etmektedir. Bundan ise bazı kimseleri gücendirmek istemediği anlaşılmaktadır. Esasen eserin *Fezleke*'den evvel yazılmış olması da bunu teyid eder.

Bu eser, genç Osman vak'ası hakkında bilinenlere pek yeni bir şey ilâve etmiyor. Ancak Kâtip Çelebinin ve dolayısıyla Naîma'nın orijinal kaynaklarından biri olmak itibarıyla ehemmiyeti haizdir. Hicrî 1000 yılından 1070 yılına kadar olan vukuatı bu güne

¹ *Naîma tarihi*, Cilt II., S. 207.

uyar bir tarih telakkisiyle yazmış olan büyük müverrih Naîma'nın yalnız adı belli olup henüz ele geçmeyen öbür kaynaklarının da zamanla bulunup yayınlanmasını bütün kalbimizle ümid ve temenni ederek *İbretnâme*'yi neşir sahasına koyuyoruz.

İBRETNÜMA

İKİNCİ SULTAN OSMAN'IN ŞEHADETI VAK'ASINDAN
BAHSEDER

Müellifi

YENİÇERİ SOLAK HÜSEYİN TUĞI



Bu acib vak'alar ve garib hikâyeler 1031 senesinde İstanbul'da vaki oldu ki merhum Sultan Osman ve Sultan Mustafa ahvalini Solak Hüseyin ki Tuğt tahallus eder anın yazdığı rivayet-i sahiha ile 1031 Recebinin yedinci çarşamba günü sipahi, yeniçeri ve diğer halk her zümreden Süleymaniye camii haremide cem' olup çarşuları kapadup sonra Et meydanında Odalarda toplanup sonra umumen At meydanında Yeni cami haremide cem' olup cevapları bu idi ki "Padişahımızı Kâbeye gitmek namıyla Anadolu'ya götürmek isteyenleri isteriz ve padişahı Anadolu'ya geçmekten vaz geçirmek isteriz,, diye halkın böyle gulüvvunden İstanbul surunun kapularını kapadılar ve Ahurkapusundan tuğ ve otağ-ı hümâyunu kadırgalara koyup Üsküdar'a geçmek mahallinde komayup Dar-üs-saâde ağası Süleyman Ağa padişahımıza hep kulu yâni yeniçeriye geçmekte ve "yeniçeri taifesinin tüfenk atmakta ve sipah halkının cündilikde ve cenk günlerinde meharetleri meydandadır ; bu kul yeniçeri ve sipahi kullukdan çıkmıştır. Kul olursa asker olursa Mısır ve Şam cündileri gibi ve tüfenk atmakta Anadolu sekbanı gibi olmalıdır. Evvelce Hotin seferinde düşmanın taburunu bozmağa kadir olmadılar. Hünersiz, marifetsiz, derinti, madrabaz ve erbab-ı maaş kul olur mu?,, diye saâdetlü padişahımıza söyleye söyleye sadr-ı âzam Dilâver Paşa ve Hünkâr hocası Hoca Ömer Efendinin padişahı Anadolu'ya geçirmek istemesinden muradı bu idi ki bundan evvel Hocanın kardeşi Karabaş Efendiyi birdenbire Kâbe'ye kadı ettirmişti. Kâbe'de vali olan Şerif-i Mekke Karabaş'a kadılığı vermeyüp salbeylemek istedi, ehl-i Kâbe, Şerif'den rica eylediler, kurtardılar. Bunun için Hoca Ömer Efendi gayrete geldiğinden padişahı Mısır'a götürüp sonra Kâbe'ye götürüp böylece şerifden intikam almak istedi ve "padişahım, elhamdü-lillâh gazi oldun, sana hacceylemek farz oldu. Hacı ve gazi olmak gereksin,, der idi ve bir sebep de bu idi ki bostancıbaşı Pir Mehmet Ağa yeniçeri ağası Yusuf Ağa ile birlik olduğundan padişahı her vakit tebdil-i câme ile sokaklarda gezdirüp meyhaneleri ve yasakçı odalarını basup sipah ve yeniçeriden çoğunu tutup ve çoğuna da değnek urdurup ve azap etmek için taş gemilerine koydurmakla bu hallerden kul taifesi ziyade elemlendiler ve bir sebep budur ki evvelce Hotin seferinde verdikleri biner akçayı mevcude verip birkaç

gün sonra gelenlere vermediklerinden kul taifesi de düşman taburuna karşı gevşek davrandılar. Velhasıl sadr-ı âzam Dilâver Paşa ve Hoca Ömer Efendi ve Süleyman Ağanın muradları üzere padişah da Anadolu'ya gitmeğe karar verdi ve sekban yazmak hususu da herkesin lisanına düşdü ve sekban yazmak için Saray-ı Atik teberdarlarından Eski Yusuf isminde bir kimseyi zahire cem'i bahanesiyle sekban ve cümdi yazmak için Şam ve Haleb'e gönderilmiş idi. Padişah raht ve taht ve cümle hazinelerini durmadan Üsküdar'a geçirmek üzere idi. Bunun için sarayın iç halkından bazıları taşradaki kul taifesine bu ahvali bildirüp "bilmeyiz böyle etmekden padişahın fikri nedir," derlerdi. Bunun üzerine halk Sultan Mehmed Camii haremindedir toplanup At meydanına geldiler halk giderken sadr-ı âzam tarafından çavuşbaşı Halıcı zâde men' için geldikde taşladılar. Sonra bu kalabalığın içine umur görmüş ihtiyarlardan bir kaç adam bu kalabalık halka "bu maslahatları şer'ile görelim," diye şeyh-ül-islâm Esad Efendiye varup fetva istediler ki "İslâm padişahını azdırıp beyt-ül-malin itlâfına sebep olup padişaha hacca gitmek lâzım değil iken böyle fetret ve fitneye sebep olanlara ne lâzım gelir," dediler. Müftünün cevabı böyle sâdır oldu ki "fitne uyduranlara katil lâzım olur," dedikde fetvanın suretini aldılar, cemiyet yerine geldiler. Orada sadr-ı âzam tarafından yeniçeri ağası ve bölük ağaları men' için cemiyete geldiler; cumhur anları da taşa tuttular. O gün donanmay-ı hümâyün Beşiktaş'dan Yedikule'ye giderken gemilerden donanma halkı da çıküp şehrin kapuları kapalı olmakla hisar deliklerinden şehre girüp cemiyete dahil oldular. Sonra Hoca Ömer Efendinin evine varalım, bu cemiyetten padişahı haberdar eylesin, Kâbe'ye gitmekten feragat eylesün," diye Hocanın evine geldiklerinde bunların neye geldiklerini hoca bilmediğinden kendini öldürmeğe geldiklerini zan edüp evden kaçdı. Cumhur yürüyüş edüp kapuyu yıkdılar ve orada hocayı bulmayınca döndüler sadr-ı âzaman sarayına geldiler ki "varsun padişaha bu cemiyetin aslını bildirsin, Süleyman Ağanın katline ferman buyurup Kâbe'ye gitmekten feragat eylesin," Sadr-ı âzaman sarayına geldiklerinde vezirin bilcümle tevabii ileri gelüp oklar atup bir kaç adamı katleydiklerinde cumhurun ellerinde silâh yok; bunu makul gördüler ki varup sipahi çarşusundan tır ve keman ve seyf ve sinan ve harp âlâtı alup cenk eyleyeler. Ehl-i sük karşı gelüp rica ve temenna eyleyüp dükkânların yağma edilmesinden kurtardılar. Akşam da

yakın olmakla galiz ve şedid yeminler edüp “yarın yine At meydanına gelüp orada toplanalım,, diye dağıldılar. Bu da malûmun ola ki bu cemiyetten bir kaç gün evvel Esad Efendi ve sadr-ı âzam padişahı Kâbe’ye gitmekten vaz geçirmişlerdi. Meğer padişah bir gece rüyada görür ki kendisi taht üzerinde oturuyor ve elindeki mushaf-ı şerifi okuyor, fahr-i kâinat efendimiz zâhir olup elinden mushaf-ı şerifi alıyor ve tahttan indiriyor; padişah hâkpây-ı risalete yüz sürmek istedikde cür’ete mecali olmuyor ve nasib olmuyor. Padişah uyanıyor, ertesi günü Hoca Ömer Efendiyi davet ediyor, rüyanın tabirini soruyor. Hoca diyor ki “Padişahım! evvelâ Kâbe’ye gitmeğe niyyet eylediniz, sonra vaz geçdiniz, hususiyle gaza ile hac emr-i ilâhîsini Kur’anda okuyorsunuz, niçün Kur’anın fermaniyle amel etmezsiniz? Mubarek elinizden mushaf-ı şerffin alınması ve tahttan indirilmeniz ve kadem-i şerife yüz sürmemeniz niyyeti bozduğunuzdan itâba düçar olmuşsunuz. Hacc-ı şerif müyesser olduktan sonra Ravza-i Mutahharaya da yüz sürer-siniz,, deyince padişah bu tâbirden ziyade keyiflenüp hacca gitmekte inadına musir oldu. Bir gün padişah kendi imamını namazdan sonra davet edüp bu vak’ayı söyler; imam efendi der ki “şeyhlerin medar-ı iftiharî Üsküdarî Aziz Mahmud Efendi müstecb-üd-dave dâînizdir. İstifta buyurun,, der. Padişah da bu vak’ayı tafsil edüp Azize gönderir. Aziz de rüyanın tabirinde yazar ki “okuduğunuz kelâm-ı izzet, hükm-i rebbanîdir ve ona imtisal lâzımdır ve oturdukları taht cübbe-i vücuttür; bu rüya ziyade korkulu ve muhataralıdır. Allah bilir bu korkulu vak’a yakın günlerde olur ve tövbe ve istiğfar üzere - vestainu min ehl-il-kuburi - fehvasınca hak sübhanehu ve tealânın evliya kulları merâkid-i şerifelelerinden ve kubur-ı münfrelerinden istimdad taleb buyurun ki beliyeler def^c ola,,. Padişah da Eba Eyyubî- Ensârî ziyaretine gidüp fukaraya tasadduk ve kurban için sığır, koyun emreder. Sığır koyun bulunur, toplamak için bostancılar Edirnekapısında ve Karagümrük’te araba sığırlarını cebren alıp üçbin akçalık çift hayvana bin akçe verüp götürüp kurban ettiler. Muttasil Üsküdar’a eşyalar taşınıp göçmek sadedinde bulundular. Bu esnada şeyh-ül-islâm padişaha fetva gönderüp “padişâhların Kâbe’ye gitmesi farz değildir; adalet üzere ahalinin ahvalini görmek evlâdır,, dedi. Pâdişâh bu mazmundan gəzaba gelüp amel eylemedi. Sonra meşâyih-i kiram ve ülema-yı izâmın ekserisi haberler gönderüp men^c etti-

ler. Amma padişahı alıkoymak mümkün olmadı. Bu hususta sadr-ı âzam da ulema tarafından olup çok tekayyüd eyledi. Amma neylesün başı ve mansıbı korkusundan Hoca Ömer Efendiye ve Süleyman Ağaya mütabaat eyledi. Biz yine sadede gelelim: Umum halkın sadr-ı âzam'ın sarayına gittiklerini padişah'a haber verdiler. Padişah ulemanın büyüklerini saraya davet edüp "Kulun muradı nedir," dedi. Ulema bil-ittifak dediler ki "saadetlû padişah'ın Kâbe'ye gitmesini istemeyüp Dar-üs-saâde ağasını ve Hoca Efendiye nefyedin," derler. Bunun üzerine padişah dedi ki "Kâbe'ye gitmekten vaz geçdim amma istedikleri adamları şehirden sürmek değil mansablarını bile kaldırmak olmaz,". Sonra o gece cumhur arasında bir söz peyda olur ki "padişah cümle bağçelerde olan bostancıları ve iç halkını silâhlendirmiş ve on adet darbezen getirmiş,". Bu söz dahi bostancıların içinde şâyî' oldu ki cümle donanmacı yeniçeriler kadırgalardan toplar ile deniz tarafından sarayı muhasara edüp çevirmişler; diğer cumhur dahi Bâb-ı hümayundan saraya yürüyüş edeceklermiş. Bu sözden bostancılar ziyade korkuya düşüp ertesi gün receb ayının sekizinci perşembe günü seher vakti Odalar meydanına toplanub sonra Fatih Camii haremine varup her biri âlât-ı harp ve seyf ve sinan ile Et meydanına geldiklerinde padişahın emriyle şeyh-ül-islâm ve nakib-ül-eşraf Şerif Efendi ve iki kadıasker ve kıdvet-ül-müfessirin Şeyh Ömer Efendi ve zübdet-ül-va'izin Şeyh Sivasî ve Şeyh İbrahim Efendi ve Şeyh Derviş Efendi ve Kadı zâde Efendi cümlesi cumhurun cemiyetine geldiler, "bu toplantınızdan muradınız nedir?," dediler. Cumhur da "bil-ittifak altı kimsenin katillerini isteriz," diye defter verdiler. Biri Hoca Efendi, biri Dar-üs-saâde ağası, biri sadr-ı âzam, biri kaymakam Ahmed Paşa, biri de Defterdar Baki Paşa idi. Ahmed Paşayı istemelerinden murad padişah seferde iken Ahmed Paşa İstanbulda kaymakam idi, oturak ve korucuların maaşını eksik verdiğinden taşlamışlardı. O da sekbanbaşı Salih Ağayı azledüp Kara Hasan Ağa sekbanbaşı olmuştu. Padişah İstanbul'a geldikte Ahmed Paşa koruculardan şikâyet eyledi; padişah da "koruculuk lağvolsun," dedikte yeniçeri ağası Ali Ağa "bir uğurdan olmaz tedricle edelim," diye iki bine yakın oturak ve korucunun dirlikleri kesilmiş idi. Biz yine sadede gelelim: Cumhur bu zikrolunanların hakkında defter verdiklerinde ulema ile padişaha gönderdiler idi. İstedikleri adamları vermekte padişah inad edince ulemâ ve meşayih

cümleten dediler ki “cumhura mahalefet eyu değildir, ecdad-ı izamın zamanında da olagelmıştır; bunlar istediklerini yaparlar, sonra güç olur,,. Padişah cevaben dedi ki “siz ebsem olun; onlar başsız askerdir tiz dağılır,,. Tekrar nasihat ettiklerinde gazaba gelüp “anların işi görülmüştür; onların haklarından geldikten sonra sizin dahi içinizde haklarından gelinecekler malümdür,,. Ulemâ padişahdan bu sözü işidince bir şey söylemeyüp dışarı çıktılar. Padişahı taşraya çıkmağa da komadılar, padişahı da koymadılar şöyle durdular. Saray haricinde bulunanlar da cumhur-ı ülemânın gelüp haber götürmediklerini görüp bildiler ki söz geçmedi cümlesi bab-ı hümayuna yürüdüler. “İçerude bostancı ve iç halkı müheyyadır, toplar kurulmuştur,, diye korkularından Ayasofya minarelerine adamlar çıkarup saray tarafından hareket olmadığını bilüp derhal tüfenkli yeniçeri önlerinde ve sipah arkalarında yalın kılıç Bab-ı hümayuna geldiler; kapıyı açık gördüler. Kapıcıların bir kaçı dediler ki “ha, gafil olmayın tedarik üzere gidin,,. Beş yüz kadar sipah ve yeniçeri ellerinde âlât-ı cenk ve tüfek ile kapudan bekçi kodular; andan Odun anbarına girüp âlâtı olmayanlar odun alıp İkinci kapıya girüp tekbir ve gülbang çekerek üç bölük olup bir bölüğü vüzera oturduğu Kubbe önüne doğru gittiler ve bir bölüğü Matbah önünde durdular, bir bölüğü Arz odasına kadar girüp “pâdişahımızdan altı nefer kimseleri istedik cevap gelmedi. Şer’ile davamız ve elimizde fetvamız vardır,, diye çok söylediler, asla cevap getiren yok; daha içeri mezkûr sarayın içine vardılar. Bir kaç hadımlar karşı gelmek istemiş ise de cür’et edemediler. Cumhur hareme girince bir sada peyda oldu ki “şer’ile Sultan Mustafa’yı isteriz,,. Bu sesi işidenler hep böyle söylediler. Zülüflü baltacılarından sordular “Sultan Mustafa kandedir,,. Asla cevap vermediklerinden içlerinden bir oğlan harem tarafına işaret etti, bir kubbe gösterdi. Cumhurun içinden bazıları müşkilât ile o kubbenin üzerine çıktılar; zira kapusu iç haremde idi. Sultan Mustafa’nın hizmetinde olan cariyelerden biri hazin avâz ile “Sultan Mustafa bundadır,, dedikte derhal Matbahdan baltalar ve kazmalar götürüp kubbenin üzerinde kurşunları kesüp kubbeyi deldiler, pençere demirlerini kırdılar. Bu tarafda Sultan Osman bu hali gördükde can başına sıçrayup “tiz Dilâver Paşayı bulun,, dedi. Meğer, kaçmış imiş. Derhal bostancılar varup Üsküdar’da Şeyh Aziz Mahmud Efendi tekkesinde bulup bir kayığa koyup getirdiler. Bu tarafda

cumhur kubbe delerken bir kaç hadım ok attıklarında ahali hemen yetişüp paraladılar ve kubbe üzerindeki de kubbeyi tamamen deldiler amma aşağı inmek mümkün değil; ip bulunmama- makla vüzeranın oturdukları Divanhânenin perde iplerini kesüp üç nefer sipah ve üç nefer yeniçeri kendülerini ip ile bağlayıp aşağı indiler ve Sultan Mustafa'nın ayaklarına baş koyup içlerinden biri gönlünden kopan bu şiiri okudu :

*Cümlenin reyile şahım sözümüz
birdir bizim
Çık senindir taht hep emrindeyiz
şah ol bize
Halimizden Tuğyâ sorarsa
yâran-ı safa*

*Halis-ü muhlis muhibb-i bi
riya hep çâkeriz
Biz senin mahkûmunuz her
emrine fermanberiz
Şah-ı âlem devrine erüştüğü-
miz söyleriz*

“Padişahım asker dışarıdadır, padişahıma muntazırdılar,, de- yince ilk cevabı “meded su,, oldu. Bir kaç yerden su yetiştirdiler içüp “elhamdülillâh,, dedi. “İki gündür bana su vermezler, açlık ve susuzluk ile öldürmek isterler, kılıç ile öldürmeğe kadir değiller emr-i haktır -hak yukaddir-,, dedi. Elhak, insaf edince o gün öyle büyük bir kubbeyi delüp yıkanlar ve kendülerine ip takup sultan Mustafa'nın yanına inen şahbazlara tahsin demez misin ?

Kostantaniyye şehri feth olalıdanberu o yere kul taifesinden ayak basmış değil idi. Sonra Sultan Mustafa'yı ip ile bağlayup yukarı çektiler. Arkasından Sultan Mustafa'nın hizmetinde olan iki cariyeyi çıkardılar ve aşağı indirip cumhur içine getirdiler. İşte o zaman (Sultan Osman) iş işden geçtiğini gördü. Dilâver Paşayı getirtmişti ve saray hareminden bir kapu açtırup Dilâver Paşa ile Dar-üs-saâde ağasını hadımlar dışarıya bıraktılar “işte istedi- ğiniz adamlar,, dediler ve acele Kızlar dairesinin kapısını kapadı- lar. O anda cumhur aslâ tevakkuf etmeyüp ikisini de paraladılar. Sonra Sultan Mustafayı Arz odasının kapısı önünde biraz oturtup oradan Esad Efendi'nin atına bindirüp zındandan çıkmış, adam gibi zaaftan oturmağa mecâli yok idi, bu cihetle yine Arz odası karşısına oturtup burada Sultan Osman tarafından Şeyh-ül- islâm ve kadiaskerler ve kibar-ı ulema ve meşâyih cumhurun içine geldiler ve “padişahınız Sultan Osman size selâm edüp istedik- leri adamları verdim, diğerlerini de bulayım, her ne muradları var ise verelim, Sultan Mustafa'yı bırakın dursun ve biz dahi bu hususta kefil olalım; istedikleriniz ne ise muradınızı yaptırivere-

lim,, dediler. Cumhur da "bu söz evvelce gerekti; biz istediğimizi bulduk,, dediler. Bu mahalde Sultan Mustafa orta kuşak ile oturuyor ve üzerinde ferace yok idi. Ulemadan ferace istedikler kimse ferace vermedi. Sonra "Sultan Mustafa'ya bi'at edin,, dediler. Ulema cevab verdiler ki " henüz Sultan Osman tahtta oturur bi'at câiz değildir,, diye ahali cumhur-ı ulemâ ile bir saat kadar nizâ eylediler. Sonra herkesten evvel Kethüda Mustafa Efendi bi'at eyleyüp bunun üzerine ulema ve meşâyih cümleten bi'at ettiler ve şehri İstanbul içine dellâllar çıkarup "Sultan Mustafa padişah oldu,, diye ilân ettirdiler. Bu biat gürültüsünden zümre-i ulemâdan Kaf zâde Faizî Efendi fücceten vefat eyledi. Sonra cumhur dediler ki "Padişahım, sen burada oturma, Sultan Osman sana hata eder, seni Eski saraya götürülim,,. Amma Sultan Mustafa'nın orada oturmağa bile iktidarı yok idi; dışarıdaki hastalar arabasına bindirüp iki cariyeye ve valdesi ve Derviş namındaki bir gulâmı arabaya bindirildiler, arabaya her taraftan ipler takılıp bir birine el ele tutup arabayı çekerek Eski saraya getirdiler.

Nazım

Hüdanın emridir cümle bu işler Arada yoktur asla sun'-ı tedbir

Oradan cumhurun bir bölüğü varup İstanbul ve Galata zindanlarını açup içinde olanları salıverdiler. Bir büyük cumhur Baki Paşanın evini yağmağa gittiler. Bir bölük dahi İstanbul kadısı ki Hoca Ömer Efendinin oğlu idi onun evini yağmaya gittiler. Bu esnada bir haber şayi' oldu ki Sultan Osman, yeniçeri ağalığını kapıcıbaşıya verdi.

Mezkûr Kara Ali Ağa dahi Sultan Osman'dan el öpüp evine geldi; ağalığa lâayık libaslar giyer, kul ağaları da onun elini öpmeye gelirler diye otuz kise akçe yeniçeriye koyun akçesi ve iki yüz hıl'at de ocak ağaları için hazırlayup durur amma cümle cumhur da evini basup cümle malını gırbalden eleğe kadar yağma ederler, kendisi ise kaçup kurtulur.

Bu gece Osman, bostancılarla saraya gelüp Sultan Mustafa'yı katledecek diye bir haber şayi' oldukta cumhurun bazıları dediler ki "bu gece Eski sarayda Sultan Mustafa'yı bekleyelim,,. Bir bölüğü de "hayır Sultan Mehmet Camiine götürülim orada bekleyelim,, dediklerinde nihayet Ferudun Efendi söziyle Ortacamiye götürmeğe

rey verdiler. Bir araba hazurlayup padişahı ve validesini ve cariye-yi bindirüp araba yanınca saray ağası ve Derviş nam silâhdar gulâm piyade olarak akşam vakti Ortacamiye götürdüler.

Receb ayının sekizinci günü cuma gecesi idi. Sultan Mustafa Ortacamiye girdi ve el kaldırıp dua eyledi ve duasında dedi ki "ey padişahlar padişahı, ricam budur ki bana zulmeden Sultan Osmanı da bu mescidde göreyim,,. Biz yine sözüme gelelim: Bu esnada Sultan Mustafa yeniçeri ağalığın evvelki ağaya verüp hatt-ı hümayun gönderdi, Ortacamiye gel diye davet eyledi fakat ağa gelmedi. "Ne sultan Osman'a ve ne de Sultan Mustafa'ya varırım, vüzera anda değil ben anda neyerim,, diye gelmedi. "Padişahlık kimde karar iderse sonra ana varalım,, dedi. Akibet odabaşılardan bir kaçı kapuya varup "eğer biz isteyüp dilersek elbette gelürsün,, dedikte ağa dahi durup Orta camie geldi Sultan Mustafa'ya buluşup el öpüp hıl'at giydi; sonra taşra gelüp kul taifesine "padişahınız mubarek olsun,, dedi yatsu vakti henüz geçmiş idi kapuya geldi, (Sultan Osmanı kapuda buldu. Sadr-ı âzam Hüseyin Paşa ve Bostancı başı Mehmet Ağa da Sultan Osman ile beraber idiler.

Biz yine sözüme gelelim: bundan evvel ne vakit ki Sultan Osman Sultan Mustafayı Eski saraydan Ortacamiye götürdüklerini işitti can başına sıçradı.

Nazım

*Hekim-i mutlak'ın ola bir işde hükm-ü takdiri
Hezaran olamaz erbab-ı aklın re'y-ü tedbiri*

Derhal Hüseyin Paşayı davet eyleyüp vezaret mührünü ona teslim edüp "kendi kendimize inadımızla aceb iş işledik, şimdi tedarik nedir, ne dirsiz,, diyicek Hüseyin Paşa ve Pir Mehmet Ağa dediler ki "madamki Sultan Mustafa Odalara varup sığındı biz de Ağa kapusuna varalım,, dediler. Sultan Osman "yok bu söz değildir. Eğer yalnız yeniçeri olaydı onlara söz geçerdi. Ulemâ ve sipah ve eşkiya bilebilir. Hâlâ iki yüz kise bağlıdır; birkaç yüz tevabiimizle kayıklar müheyya edüp Anadolu'ya geçelim sonra tahtgâh-ı kadim Bursaya varalım. Kul yazalım, yığınak yapalım görelim ne zuhur eder,, dedi. Hüseyin Paşa ile Pir Mehmet "Padişahım, bu makul değildir, kapuya varmamız yeğdir,, deyüp on beş kise filori alup yatsudan sonra kapuya geldiler idi. O vakitte

de yeniçeri ağası da Ortacamiden kapuya gelüp Sultan Osman'ı buldu. Müşavereye oturdular; akibet cevabı bunun üzerine kodular ki sabahleyin erkenden yeniçeri ağası Odalara varacak odabaşları davet edüp ellişer filori in'am ve mor çuka verilecek ve sipahiye de onar akçe terakki ve in'am ola. Sultan Mustafa'yı tekrar saraya götürsünler. Bu müşavere üzerine yeniçeri ağası seher vakti Odalara gelüp evvelce çorbacıları olduğu Odaların oda başlarını çağırıp in'am ve ihsan ahvalini bildirdikde "diğer odabaşları da gelsün bu cevabı sizden işitsünler," denildi. Haber idüp Eski ve Yeni odaların odabaşları hep gelüp bu cevabı işittiklerinde "Makul buyurunuz biz neferata söylesek belki itimat eylemezler; kendünüz Ortacemie gelüp bu cevabı söyleyin, umumen sipah ve yeniçeri işitsünler, ümididir ki hayır ola," dediler. Ağa dahi "nola," deyup Ortacemie varup camiye girdi. Sultan Mustafa ile buluşup sonra dışarı çıkup cümle kapısının önünde merdiven başında durup "ağalar, yoldaşlar, padişahınız mubarek ola amma Sultan Osman da ocağınıza düşdü, kapuya geldi, size sığındı. Ellişer filori in'am ve çukalarınız mor sıkorlat ve sipah ağalarına da in'am," demeğe mecal bulmayup bir sipahi ağayı eteğinden çeküp merdivenden aşağı düşürdü, silâh üşürüp paraladılar.

O mazlumu bî günah şehid eylediler. O mahalde cumhurdan bir bölük, maktul ağanın ayağına ip bağlayup Aksaray çarşısına bıraktılar ve bir bölük de merhumun evini yağma ettiler. O mahalde ocak ağaları perişan olup dağıldılar. Bir cumhur dahi gümrük emini Murad Çavuşun evini târâca gittiler. Bir bölük dahi Hacı Subaşının evine gittiler, bir alay eşkıya da Ağa kapusuna Sultan Osman için gittiler; o kadar istediler bulamadılar. Meğer ta içeride hatunlar yanında imiş. Sadr-ı âzam Hüseyin Paşa kaçdı; ardından yetişdiler, ayağından seğirdüp Saka kârhanesi önünde paraladılar ve Pir Mehmet Ağayı âzad ettiler. Kadınlar yanında Sultan Osman'ı bulup çıkardılar ve bir beygire bindirdiler. Başında arakiyesi bile yok, kâkülü perişan o mazlum-ı merhumun gözlerinden yaşlar akar. Orada Panaz Oğlu namında bir sipahi acıyup kendinin dülbendini padişaha giydirdi. Eğer sorulursa ki "Pir Mehmet ağayı azad edüp sadr-ı âzama katle sebep nedir?," Cevab budur ki Sultan Osman Hotin seferinde iken Hüseyin Paşa sadr-ı âzam idi; cenk günlerinde lüzumsuz yürüyüş teklif eyledikte asker halkı "yürüyüş yeri değıldir kulu kırdırırınız," dediklerinde

"padişaha kul mu eksik olur, topal eşeğin yerine sağlamını bağlarız,, der idi.

Bir sebep de budur ki sefere giderken her gün Sancağ-ı şerif yanında sure-i feth-i şerif okunurken bir kaç çeşteçiler asla Kur'an-ı kerim dinlemeyüp Hüseyin Paşanın medh ve senasını sayup dökerlerdi. Hafızlardan biri "benim sultanım, kelim-i şerif okunurken tahfif-i kur'an eylemeyin,, dediklerinde cevaben "askerlik halidir : bazı yerde tilâvet ve bazı yerde şakavet olur,, derlerdi.

Pir Mehmet Ağanın halâsına sebep vakta ki Sultan Osman meyhaneleri basup sipah ve yeniçeriden tuttuğunu bahçe önünde istediği gibi döğüp sonra katleyle diye bostancıbaşıya emreyledikde bostancı başı azâd edüp nice yüz adamın kurtulmasına sebep olup padişaha "katleyledim,, diye cevap verirdi. "İyilik zayi olmaz,, meşhurdur. Biz yine sözüümüze gelelim : Vakta ki Sultan Osmanı Ağa kapusundan bir beygire bindirüp enva'-ı teşhir ve teşni' ile yola çıkardılar. Yolda ana söyledikleri herze ve hezayan ve şutum-i galize söylense insana gam getirir. Ancak bu kadar var ki "Canım Osman Çelebi, meyhaneleri basup sipah ve yeniçeriyi taş gemisine koymak olur mu?,, ve Altuncu Oğlu namında bir denî ve mübtezal ve mülevves-i bîitibar padişahın mübarek ayakların sıkup bazı şutum eyledikde merhum-ı mazlum ağlayup "behey edebsiz, padişahınız değilmiyim? Tazelik başınızdandan geçmedi mi?,, der idi.

Bazıları da "ecdadın sekban ile mi vilayetler fethyleydi. Anadolu vilâyetinde sekban eşkiyasının tuğyanında vilâyet elden gidüp pederin Sultan Ahmet zamanında sekiz sene babanı uğraşdıran Kalender Oğlu, Canbulat ve bunlara benzer eşkiya, sekban eşkiyası değil mi idi?,, dediler.

Sultan Osman dahi "Hey adamlar ! Neyleyeyim bana Hoca ile Dar-üs-saâde ağasından oldu. Hüseyin Paşanın günahı yok idi,, dedi. Hele bu hal ile Ortacemie getirdiler. Bir köşeye koydular. Üzerine on dört cemâatinden Mihaliçli Mehmet Ağayı müekkel koydular. Orada ağalık hizmeti Sultan Mustafa'nın hizmetinde olan Derviş nam gulâma verildi. Sultan Osmanı kethüda beyin atına bindürüp başında iç oğlan arakiyesi ile kapuya gönderdiler. Sadr-ı âzamlık Davut Paşaya verildi. Bu tarafda da cümle ahali "Padişahımız çıksun görelim,, dediler. Sultan Mustafa camiden

çıkıp merdiven başına geldi, halka selâm verdi. Gülbang-i Muhammedî getirdiler. Sultan Osman gülbangi işidüp Mehmet Ağaya “sen ocakda ne idin?,” dedi; “haseki kulun idim,,” “Ya yeniçerilik kethüdalığını kim verdi,?” dedi “Sultan Mustafa verdi,,” dedi. “Ya, anın hükümü nafiz midir. Aç şu pencereyi ben dahi kullarıma söyleyin,,” deyüp pencereyi açtılar. Sultan Osman başını dışarı çıkarup “benim ağalarım, benim yeniçeri babalarım, ve sipah babalarım! Münafık söziyle tazelik belâsiyle bir küstahlık eyledim ve beni böyle eylemekten nolaydı şimdi gelirken tüfenk ile uraydınız ya beni İstemezsiniz?,” diye yalvardı. Bir uğurdan dediler ki seni istemeziz öldürdüklerine de rızamız yoktur,,” Sultan Osman bu cevabdan meysus oldu, pencereyi kapayup “Bâril beni Sultan Mustafa'nın olduğu yere hapsedin, öldürmeyin,,” dedikde Cebecibaşı denilen haramzâde hemen kemend atup boğmak istedikde Mehmet Ağa ve yeniçeri kethüdası Ali Ağa ve başçavuş Ahmet Ağa yetişüp Cebecibaşıya yumruk üşürüp taşra eylediler. Velhasıl Sultan Mustafayı arabaya bindirüp valdesi iki cariye-leri de beraber binüp arabaya ipler bağlanup kul taifesi el ele verüp yiderek saraya ilettiler. Hicretin 1031 senesinde ve tarih-i İskenderînin 1933 yılında Osmancık zuhurunun 342 nci yılında ve kıran-ı seretanın ol yılında hutbe Sultan Mustafa namına okundu. Receb ayının dokuzuncu günü cuma günü salâ vakti idi ki bu vak'a vaki oldu. O gün Ortacami'de namaz kılınmadı. Çünkü Sultan Mustafayı cülûs ettirdiler. Sonra sadr-ı âzam Davut Paşa ve baki vüzera ve yeniçeri ağası Derviş Ağa ve ocak ağaları Ortacamiye gelüp Sultan Osman'ı bir pazar arabasına bindirüp ikindiden sonra Yedikuleye iletüp hapseylediler. Muhasal-ül-kelem o günde olan havadis bir günde olmamıştır. Ve sultan Osman'a olan zulümden ağlamayan taş yürekliye ne dersin? Saltanat-ı Osmaniyandan bir padişah bu veçhile tahttan hal' olmamıştır. Gerçi Sultan Bayazıd-ı Velî zamanında altın akçe ve sikke bozulup ve şah-ı Acem zuhur edüp Sivasa kadar akın eylemişti. Bayazıdın oğlu Sultan Selim Han-ı Gazi ki Arap ve Acem memleketlerinin fatihidir gayret-i şehinşahiye gelüp kul ile yekdil olup babası Sultan Bayazıdı tahttan indirdiler amma bu cefalar olmadı.

Velhasıl o gece yatsu vaktinde sadr-ı âzam ve kethüdası ve Cebecibaşı varup Sultan Osman'ı katle başlayup kement attıklarında Sultan Osman gürbüz yiğit olmakla arslanca hareket etmekle

Kilindir Uğrusu namındaki bir sipahi şakfsi merhumun hayaların sıkup o mahalde teslim-i ruh eyledi. Elhak bu üç günde zuhur eden hadise-i acibe ne idi ki bir şah-ı azîm-i şanı o kulları istemeyüp yüz dönderdi ve nihayet katlettiler ve hak suphanehu ve tealânın emr-i şerifi üzere uzun müddet hapisde yatan bir bî günah mazlum Sultan Mustafa hatırda değil iken ve fikirde yok iken tahta geçüp Osmanlı mülküne padişah oldu. Bu ise basiret gözünü açup ibret alınacak yerdir.

Merhum Sultan Osman'nın müddet-i hilâfetleri dört sene dört ay yedi gün oldu. Bu hususda ehl-i zâhir deseler ki bu işler kul tarafından olmamak gerekti; cevab verilür ki sipah ve yeniçeri ve sair kulun kalbleri kırık idi. Zira kul taifesinin hatası vâki' oldukça meselâ meyhanede bulunup tutulduklarında dört beş yüz değnek urulup ve azab için taş gemisine konulup dirliklerini, maaşlarını keserler idi. Fakat kanun-ı kadim kul taifesinden bir kusur ve hata zuhur edince terbiyesi ağaları kapısına gönderilmek idi. Sultan Osman zamanında kanun-ı kadime riayet olunmadı, kul taifesinin te'dibini bizzat padişah icra ettiriyordu.

Padişaha ulemâ zümresinin rencide olmalarına gelince: Hoca Ömer Efendi bir vâiz âdem iken şeyh-ül-islâmın üzerine geçirilüp ulemânın bilcümle umuru Hoca Ömere sipariş olunmuş idi. Bir sebep de Hekimbaşı Musa Efendiyi Anadolu kadiaskeri eylediklerinde ulemânın kalpleri kırılmış idi. Bunları bırakalım takdir-i kelâm, vakta ki Sultan Osman Hotin seferine azimet eyledikte kendüsünden üç ay küçük kardeşi Şehzade Mehmed Hanı boğmaktan muradı seferde iken belki kardeşinin dimağında saltanat sevdası vardır diye o günahsız mazlumu boğarken anın sözü bu oldu ki "Ben ömrümdede nice nâmurad gittimse hak tealâ hazretlerinden istidam budur ki sen de tahttan ve ömründen nâmurad ve mahrum olasın,, demiş idi. Kaza ve kaderi idi geldi.

Beyit

*Hak kulundan intikamı yine abdile
alır
Bir Şah-ı âlişan iken Şah-ı cihana
kıydılar
Gazi bahadır han idi âli neseb sul-
tan idi
Niyet edüp haç etmeğe komadı kul-
lar gitmeğe*

*Bilmeyen ilm-i ledünni anu kul etti
sanur
Gayretlü genç arslan iken Şah-ı ciha-
na kıydılar
Namı da Osman Han idi Şah-ı ciha-
na kıydılar
Kulak gerek işitmeğe Şah-ı cihana
kıydılar*

<i>Hükmetmeğe kadir iken hak emrine</i>	<i>Hac etmeğe hazır iken Şah-ı cihana</i>
<i>nâzur iken</i>	<i>kıydılar</i>
<i>Eşrat-ı saattir bu dem ruz-ı kıyamet-</i>	<i>Kula nedamettir bu dem Şah-ı cihana</i>
<i>tir bu dem</i>	<i>kıydılar</i>
<i>Tuğt ciğerim doldu hün derdim bir</i>	<i>Kan ağladı ehl-i fünun Şah-ı cihana</i>
<i>iken oldu on</i>	<i>kıydılar</i>

Bunu da bil ki yeniçeri yoldaşlar diseler ki “âlem ayağa kalktı, gulüvv-i âm oldu, yalnız biz değiliz nice edelim. Yani bu kavgayı biz nasıl def’edebildik?”, Cevab budur ki Bezestenden ve Saraçhaneden siyaseten geçmek memnudur eğer nagâh geçse o çarşu ahalisi âzar ettirirlermiş

Bir mazlum padişah günahını itiraf ettikten sonra yeniçeri taifesi kadimî nimetini yiyegelmişken ve ta ebed kulları iken katline riza göstereler. Eğer katledeceklerini bilmedik dirlerse cevap veririz ki Yedikuleye konmak mahal ve mucib-i katli olduğu malûm idi. Hususiyle o merhum-ı mazlum “ocağınıza geldim beni Sultan Mustafa’nın hapsolduğu odaya hapsedin, padişahınız mubarek olsun,, demiş idi. Kula lâzım idi ki “Yedikule’ye koduğunuzuz rızamız yoktur; sarayda hapsedin, katlolunursa sarayda olaydı,,. cevablarında âciz olup takdire havale olur mu? Biz yine sözüme gelelim. Vakta ki Sultan Osman gece vakti Ağa kapusuna geldi. Hüseyin Paşa ve bostancıbaşı Pir Mehmed ile on kise filori götürdüler idi ki kul taifesinin gönlünü alalar. Cumhur gelüp Sultan Osman’ı tuttuklarında “pâdişâh buraya hazine getirmiş,, dediler. Cumhurun ağzını tutmak için kisenin birini alayın içine attırdılar Filoriler ortalığa dağılınca cumhur yağma ettiler amma içerideki mühürlü kiseleri içeridekiler yutup hazmettiler ve hatırda değil iken bir sultan-ı azimi nikbetin nam ve şanı yok iken Yedikuleye götürülüp katloluna ve saltanat ile alâkası olmıyan ağalara devlet gelüp dokuz kise filoriye el uralar; devlet-i dünya ikbal edince böyle olur.

Kıt'a

Gelmeli olsa kişiye devlet
Gitmeli olsa eylemek tedbir

Yidilir bir kol ile bi zahmet
Tutamaz onu olsa bin zencir

Bunu da bil ki bundan evvel Sultan Ahmet Han merhum olup saltanat tahtına bu Sultan Mustafa cülûs eyledikde üç ay dört gün pâdişah olup sonra “kul seni istemezler,, diye saltanattan hal' eylediklerinde Sultan Mustafa der ki “bir gün ola ki seni

istemeziz diyenler, beni arayup bulalar, pâdişah ideler „. Bu sözleri dört buçuk yıldan sonra zuhur eyledi. Zira o zaman kul “istemeziz,, dedikleri yalan idi. Kula bühtan eylediler. O zaman Sultan Mustafa'yı saray halkı tevâşi ve saire ulemâ ile iş birliği edüb hal' etmişlerdi. Akıbet, kul taifesi de kendilerini töhmetten kurtarmak isteyüb Sultan Mustafa'yı buldular, padişah eylediler. Merhum Sultan Osman hakkında zikrettiğimiz ihanet ve yeni saltanatın bâisi ulemâdan idi, kula buhtan eylediler. Biz sözüme gelelim.

Ol zaman ki Sultan Osman saltanat tahtına oturdu 1027 senesi idi hikmet-i bâri “ fi yevmin nahs-i müstemmir,, vâki oldu; o yıl İstanbul'da bezesten ve cümle mahallesi su içinde kaldı, bir çok eşya ve evler harap oldu. Evvelden böyle bir şey görülmemiş idi ve kışın yazında bir taun-ı ekber, oldu tafsili lâzım değil görenler bilirler ve 1030 senesinde Boğaziçi dondu; Üsküdar ve Beşiktaş arası kara gibi olup üzerinde adamlar gezüp Üsküdar'dan İstanbul'a yürüyerek gelirler idi. Haşimî bu vak'a'ya şu tarihi söyledi “Yol oldu Üsküdar'a Akdeniz dondu bin otuzda,, ve o yıl kaht ve galâ vâki oldu. Zira malûmunuzdur ki İstanbul'a zâd ve zahire denizden gelür; derya kara gibi olunca sefine gelebilir mi? Bunu da bil ki gerek Sultan Ahmed ve gerek Sultan Osman Sultan Mustafa'yı def'atle katletmek için tekayyüt eylediler, mecal olmadı; zira hak tealânın emr-i şerifi yok idi. Hakdan hidayet olmayacak kul neye kadir?

Sultan Mustafa

1031 senesi Receb ayının onuncu günü Esad Efendi azl olunup Yahya Efendi şeyh-ül-islâm oldu ve kethüda Mustafa Efendi Rumeli kartıaskeri ve Bostancı zade Mehmet Efendi Anadolu kadı askeri oldu ve Çeşmî Efendi İstanbul kadısı oldu; Ömer Ağa sekbanbaşı oldu. Sonra atıyye çıkdı; sipah ve yeniçeriye tevzi olundu. Bunun üzerine bir ay geçdi, iç oğlanları bir gece ittifak edüp kapu ağasını paraladılar. Ertesi gün kul ayaklanup “murad ne idi,, dediklerinde iç oğlanları cevap verüb “bir kaç küçük şehzâdeler var idi anaları katletmek istedi, biz de rıza göstermediğimizden bir kaçımızı öldürmek istedi anınçün eyledik,, dediler.

Amma en doğru söz budur ki maktul olan ağa acemi idi ; yirmi yıl daha sarayı beklese kapu ağalığı yolu bile gelmezdi ; birden bire kapu ağası olmak ile nev'an mağrur olup o yolsuz işlere başladı, sair ağalar hazmedemediler. Bu günlerde beş vakit namazda dualar olundu. Davut Paşa yirmi altı gün vezir-i âzam olup divan-ı padişahiye varup oturmak nasip olmadı. Nihayet Davud Paşayı kul azledüp Meere Hüseyin Paşa sadr-ı âzam oldu. Sonra cuma günü sultan Mustafa Ahmediye camiine namaza çıktı. Ecdad-ı izamı yadigârlarından Ebülfeth Sultan Mehmed Hanın atını urdukları rahtı atına urdurup hayır duaya mazhar oldu. Ve Meere Hüseyin Paşa sadr-ı âzam olunca sipah taifesini kendi koluna alup Devlet-i aliyyede ne dürlü âli mansablar ve tevliyet varsa sipahiye verdi. Otuzbeş gün mühr-i hümâyunu zabt eyledi ; yine kendi çırakları şikâyet edüp azl eylediler. Sonra Mısırdan mazul Lefkeli Mustafa Paşa sadr-ı âzam oldu yirmi yedi gün mühre zabt edüp anı da kul istemeyüp Gürcü Mehmet Paşa sadr-ı âzam oldu ve andan evvel receb ayının yirmi üçüncü günü Acemden Ağa Rıza Han nam elçi geldi. Elhak bir tarihte böyle hediyeler ile Devlet-i Osmaniyyeye elçi gelmiş değil idi. Sonra yeniçeri ağası olan "Derviş Ağa," divane meşrep bir adam idi ; bir gün ocak ağalarına der ki "taşradan beyt-ül-mal gelmez oldu, ben kendi adamlarımı taşraya göndermek isterim,". Ocak ağaları dediler "kanun değildir ocak tarafından mümcular ve çavuşlar gidegelmiştir,". Bu söz üzerine ağa da "lânet ocağımıza da ve size de," deyince padişaha haber gönderilip azl olundu. Yerine rikâbdar Kara Mustafa Ağa oldu. İşte o zaman Derviş Ağa hakkında bu beyit söylendi.

*Ey gelüp az günde çok devlet bulan
Pirine ocağına hüddamına
Pire inkâr eyleyüp sebbeyleme
Gûs kıl pendine Şeyh Ruşeni*

*Pir ocağında yiyüp nan-ü nemek
Münkir olmagup beyim hizmet gerek
Tiz hükme kor mizan-ı felek
Uyuz olur inine üren köpek*

Bu hal üzere bir zaman geçdi ; bin otuz bir rebüülevvelinin ilk günü sipah ve yeniçeri divanda cem olup dediler ki "bundan evvel Sultan Osmanı Yedikuleye koymaktan murad haps idi, katledilmek murad olsa hapse konmadan katlolunurdu ; şimdi vilâyetlerimizde oturamaz olduk (siz padişahınızı katleyediniz) diye bize ta'n-ü teşni' ediyorlar. Elbette katle kim sebep oldu ise padişahımızdan sorarız," diye rikâb-ı hümâyuna arzihal takdim eylediklerinde Sultan Mustafa tarafından cevap buyruldu "Hak tealâ

hazretlerinin nam-ı pâki hakkıçün katle rıza vermedim. Katle bâis her kim ise hakkından gelinsün,, diye ferman-ı padişahı sadır oldu. Sultan Osman'a kemend atan Cebecibaşı idi; Davut Paşa tevabiinden sipahi idi, anı da katleydiler. Davut Paşa kaçdı. Bir kaç gün sonra kendi ağalarından biri müjde parası almak için gelüp nerede idüğünü haber verdi. Bostancıbaşı varup bir köyde samanlık içinde Davut Paşayı buldu ve tutup götürdü. Kapıcılar odasında hapsolunup ertesi gün Divan-ı hümâyunda boy-nu vurulmak ferman olundu. O gece Davut Paşanın hatunu ki padişahın ana baba bir kardeşi idi Davut Paşayı kurtarmak için padişahdan rica eyledikde vaz geçmedi. Sultan padişah tarafından meyus oldukda bunu makul gördüler ki Yeniçeri ocağına bezli mal edüp kurtaralar. Eski odalarda kırk üçüncü ağa bölüğünde Bokcu Murad ve Çökürcü Kurd Oğlu ve Aşçı Hasan ve Kayık-cı Mustafa ve Çalık Mehmet ve Altıncı oğlu Muslu ve bunlara benzer yüz kadar yeniçeri ve sipahlardan cerrah zâde Mehmed Çelebi ve Feridun Efendi ve bunlara benzer Davut Paşa teva-biinden nice adamlar tedarik olunup o gece cellâda ziyade filori verülüp, san'atında bir az geç davran dediler. Tamam bu tedarik görölüp ertesi gün Divan-ı hümâyunda o kadar adam toplandı ki mahşerden bir nişan verdi. O gece zikrolunan cumhur ki ihsan almışlardı, divan halkının önünde durup "bakalım zaman ne yüzden hareket eder,, derken Davut Paşayı Kapıcılar odasından çıkarup Çeşme önünde siyaset meydanına çökerttiler. Cellâd ileri gelüp Davut Paşanın başından bin naz ve istiğna ile dülbendini çıkarup kâh kolunu sığayup kâh kılıcı çıkarup omuzundaki peştemaline silüp oyalanırdı. Bu mahalde sadr-ı âzam Gürcü Mehmet Paşa muhızır ağayı gönderüp "tiz padişahın emri yerüne gelsün boynu urulsun,,diye mahzar gelüp cellâdı yerinde bulamadı, cellâdı bekle-di. Cellâd geldiğinde nerede idin deyince "diğer kılıcı getirmeğe gittim,, dedi. Muhızır ağa "tiz imdi maslahatın gör,, dedi. Cellâd, emir padişahın deyüp kılıcı kınından çıkarup Davut Paşanın başı üzerinde döndürüp Davut Paşanın başına indirmek üzere iken mahud ihsandideler "sakın urma,, diye çağırışup diğer cumhur "elbette ur,, diye çağırışdılar. Kul arasında münazaa çoğalınca ih-san görmüşler bu kavga ortasında Davut Paşayı siyaset meyda-nından kaptılar, dışarıda bir çavuşun atını bulup bindirdiler. Teva-biler Davut Paşanın yanında oldukları halde orta camie getirdiler

ve Davut Paşanın sarayına adam gönderüp müjdelediler ve başına dülbend ve üzerine yeni libas istediler ve Davut Paşanın tevabileri aralarında Davut Paşaya sadr-ı âzamlık verüp minberin ikinci basamağında oturttular. O da kimine çorbacılık ve kimine sancak verüp Bokcu Murad'a muhızrlık ve diğerlerine de mansablar taksimine başladı. Bölük ağaları tarafından bu tarafa çavuş gönderilüp "Paşayı kande ilettiler var haber götür,, dediler. Çavuş dahi sual ederek Ortacamie girdikde paşanın başında mücevve yok idi; miskin çavuşun mücevvesinin alup paşanın devletsiz başına giydirdiler. Bir zaman sonra mükellef elbise yetiştirdiler. Bu tarafta meydan-ı siyasetten paşanın kapıldığını padişah hazretleri işidüp gazaba geldi. İçeruden haber gönderdi ki "yeniçeri ağası bütün ocak halkı ile varup Davut Paşayı Ortacamiden Yedikule'ye ileteler,,. Bunun üzerine emr-i âlî mucibince ocak halkı kalkup Ortacamiden Davut Paşayı arabaya bindirip Yedikulede hapseylediler. Hikmet-i hüda bindirdikleri araba ve arabacı Sultan Osmanı Yedikuleye götüren araba ve arabacı imiş. Rebiülevvelin üçüncü gününün gecesini kapıcılar kethüdası Rahikî damadı olan Ahmed Ağa Yedikuleye vardı; Davut Paşayı Sultan Osman'ın boğulduğu odada boğdurdu. Ölüsünü arabaya konup saraya getirdiler. Teçhiz ve tekfin edüp Atik Ali Paşa haremindedir gömdüler. Bunun üzerine iki ay geçdi. Sadr-ı âzamlıktan mâzûl Meere Hüseyin Paşa mühr-i hümayunu almak arzusuyla sipah taifesini koluna alup gizlice birkaç kise filori gönderüp ve ocak ağalarından on dört bölükde Tophâneli Ahmed Çelebi'nin evine her gece odabaşları çağırıp her odaya yirmi beşer bin akçe ve odabaşlarının her birine beşer bin akçe ve odabaşlara ikişer yüz filori ve bazısına daha ziyade ve iki bölük başıya adı denilmez onar bin altın dağıtılıp hemen bir gün divanda çorba yemediler. "Aslı nedir,, diye soruldukta "Gürcü Paşayı istemeziz,, denildi. "nola olsun,, diye padişah cevap verdikde " imdi, biz Meereyi isteriz; hemen şimdi divana gelmek gerektir, gelmeyince olmaz elbette gelür,, dediler. Ve Gürcü Mehmed Paşa'dan mührü alup ve kapıcılar kethüdası Hüseyin Paşa'ya iletüp Meere Hüseyin Paşa'yı divana getirdiler. Bunun üzerine yeniçeriler çorbayı yidiler. Gürcü Mehmed Paşa sedirden kalkdı abdesthâneye girüp oturdu. Sonra atı gelmeden bir çavuşun atına binüp gitti. Zaman ne gösterir diye basiret ehilleri ibret gözüyle zuhurati

gözler iken bir gün kibar-ı ulemâ Sultan Mehmed camii içinde toplanup ve şeyhleri de getirip Sultan Mustafa için "aklında hiffet vardır, imameti câiz değildir, tasarrufa kudreti yoktur. Sal-tanattan hal' olunsun ve sadr-ı âzamı da istemeziz, tahfif-i ulema eylemiştir, def'atle küfrüne fetva vardır," ve her gün Sultan Mustafa'nın validesine haber gönderirler kul taifesi oğlunu iste-mez tedarik gör., diye, "Kise kise filori çıkartup kula verüp ve kendi sarfedüp hazineyi harap eyledi ve beyt-ül-mal tamam oldu,, deyu müftü Yahya Efendiye ve kadıaskerlere adam gönderüp davet eyleyüp getirdiler. Mezkûr cevabları anlara da söylediklerinde "gerçektir mesele bunun üzerinedir amma iki dava bir uğurdan olmaz; evvel varalım padişahdan sadr-ı âzâmın azlını isteyelim sonra ne olacağı görüle,, diye bu bahane ile cemiyetten çıkup her biri bahçelerine gittiler. Cami içinde cumhur-ı ulemâ bekliyordu ki müftü efendi sadr-ı âzâmın azli haberini getire. Bu canibde cümle vüzera, bölük ağaları ağa kapusuna toplanup ocak ağalarından bir kaç ağa ve sipahilerden de cumhur-ı ulemânın cemiyetine vardılar. Ulema bu gelişi "bu cemiyeti dağıdın,, diye geldiler san-dılar. Üzerlerine hücum edüp "cümleiniz kâfirsiz Meereye yardım ettiğiniz için,, dediler. Bunların içinde "biz divana gideriz,, diye ulemâya tâbi sipah ve yeniçeri var idi. Âşık Paşa türbesinden sancak getirip Sultan Mehmet hariminde diktiler. Bıçakçı oğlu da beraber idi. Kâh Ağa kapusunda olanlar gelüp Sultan Mehmet hariminde olan cemiyetin üzerine gelmek isterler ve kâh "kapu ağasında olanlara varmak olmaz, biz divana gideriz,, diye ulema divanına gitmek isterler. Bu mahalde adam gönderüp müftü ve kadıaskerleri ve Sivasî Efendiyi Ağa kapusuna davet edüp getirdiler. Padişah tarafından bir hatt-ı hümayun geldi ki "elbette varup Sultan Mehmed hariminde olan cemiyeti dağıdasız,, diye. Şeyh-ül-islâm bir daha haber gönderilsün,, dedi. Makul gördükleri üzere nakib-ül-eşraf Şerif Efendi ve meşâyihden Sivasî Efendiyi gönderdiler. Cevap ver-diler ki "Sadr-ı âzamı isteriz, vücuh-i kesfre ile katli helâldır,, dediler; gelüp bu cevabı göturdüler. Tekrar bostancıbaşı ile bir hatt-ı hü-mayun dahi geldi ki "üste bostancılar dahi varsun, bu saatte varup cemiyetlerini bil-küllüye dağıdasız,, diye. İkinci ezanı idi namazı kapuda kıldılar. Sadr-ı âzam ve şeyh-ül-islâm ve kadıasker ağa ve bölük ağaları ve cümle yeniçeri ve sipah bil-küllüye cumhuru dağıtmak için kalkdılar. Tamam Şehzade Camiinin harimine vardıkda

şeyh-ül-islâm rıca eyledi ki "bir dahi adam gönderesiz ola ki dağlalar,, diye makul gördüler. Ağalardan adam gönderdiler; asla müfid olmadı. "Nola gelsünler davamız şer'ile,, dediler. Anlar bu cevabı göturdüler; bunlar da "artık veballeri boyunlarına, gidelim,, derken bizzat kapu ağasıyla bir hatt-ı hümayun geldi ki "tacil ile gidesiz ve tutulanları aman vermeyüp katledesiz,, yazılmış idi. Artık durmağa mecal kalmadı; meğer İstanbul ağası Mimar zâde Mehmed Ağa da sipariş olunmuşdu ki binden ziyade acemi oğlanları ve erazil ve maryol ve bunların ardından zikrolunan kibar ile yeniçeri ve sipah yürüyüp gûya kale fethine giderler gibi gittiler. Bu tarafda cemiyete haber geldi ki "ne durursuz gelenler şer'ile gelmezler, alât-ı harbiye ile gelirler,, dediler.

Akıllı olanlar hemen abdest almak bahanesiyle evlerine gittiler ve harimde bulunan sipah ve yeniçeriler bir birinden evvel kaçdılar. Akşam ezanı okunacağı vakıt acemi oğlanlarıyla erazil ve maryol yetişüp cami içinde olan efendilerin cami dışında uşakları elinde olan atların eğerlerini ve sair bulduklarını yağma edüp sonra cami-i şerifin içine girüp içeride ve dışarıda buldukları adamları elbiseleri hatırı için katledüp akşam namazına kamet olunurken Eğribozî Beyzâde nam müderris minber yanında katlolundu; sâdattan idi. Velhasıl o mahalde sâdattan üç kişi ve dokuz talebe-i ulûm ki içlerinde müderris ve kadırlar da var idi diyenler, kibar-ı ulemâdan birinin oğlu ile cümleten on dokuz kişi katlolundu; gadr ve hasareti bir tarafa bırakalım. Çünkü cemiyet dağıldı; temcid vaktinde asesbaşığı câmie gönderdiler, meydanda bulunan maktulleri cami hariminde bir battal kuyu var idi ağzından kapağını kaldırıp on dokuz bi günah maktulün cesedlerini kuyuya attılar. Yâni bu ölenler kimlerdir belli olmasın diye nâbedid ettiler. O mahalde Bursa'lı Meylî Efendi bu müseddesi zâde-i tab'ından söyledi.

Müseddes

<i>Şüphemiz var şol güruhun dinine</i>	<i>Kim gire nahak yere erbab-ı</i>
<i>imanına</i>	<i>ilmin kanına</i>
<i>Kadıtasker ile müftünün de şindir</i>	<i>Bir yezidin ram olup dünya</i>
<i>şantına</i>	<i>için fermanına</i>

Girdiler çok âlim-ü âl-i resulün kanına
Döndü (Sahn-i Han-ı Mehmed) Kerbelâ meydanına

*Cem' olup sultan Mehmed
camiine müslimîn
Kadtasker ile müftü eyleyüp
anda gemin*

*Dediler şer'ullah ey vezir-i
bed âyin-ü din
Azle gittiler anı amma ki
döndüler o hın*

*Girdiler çok âlim-ü âl-i resulün kanına
Döndü (Sahn-i Han-ı Mehmed) Kerbelâ meydanına*

*Kadtaskerlerle şol müftü
dinen gayretsiz
Râm olup dünya için bir
dini yok şefkatsiz*

*Ümmetindir diyemi yarınki
gün hazret size
Kırdırıp ehl-i namazı bir
bölük sünnetsiz*

*Girdiler çok âlim-ü âl-i resulün kanına
Döndü (Sahn-i Han-ı Mehmed) kerbelâ meydanına*

*Kadtaskerlerle söz bir eyleyüp
ol bed kûmun
Anı görünce olup seyl-i belâ
gibi revan*

*Geldi ağa kapusuna müfti-i
ahır zaman
Bir bölük bi din-ü bedâyin
kaum-i bi aman*

[EYZAN]

*Vakt-i mağribde namaza varmaz
oldu mü'minan
Şimdi dar-ül-harbe döndü
belde-i dar-ül-emân*

*Vehm-i can eyler aduv-ü din-
den her müslüman
Nice sabretsün buna imanı
olan müslüman*

[EYZAN]

Bu hal üzere bir kaç gün geçti; sonra sipah ve yeniçeri ayaklanup velinimetleri olan Meree Hüseyin Paşayı istemeziz diye azlettiler. Bu mahalde Kemankeş Ali Paşa sadr-ıâzam oldu. Meere Hüseyin Paşa sipahiye cümle menasıb-ı âliyeyi tevzi edüp bu kadar kere yüz bin filori dağıttığı için dört ay ve yedi gün için imiş. Velhasıl Sultan Osman vak'asından sonra her gün bir hadise zuhur etti; tafsil olunsa uzayacağından başka gam iras eder. Mese-lâ bir adamın üç yıl ömrü olsa eğer ana deseler ki bu kadar uzun ömür içinde dünyada ne gördün. Bu yakınlarca görüp bu risalede yazdığımız vak'aların birini görmedim dese ve taaccüb edüp dünyada bu da olur mu demesi lâzım gelir; bu az günün içinde hakkın nice kudret ve kuvveti görülmüştür.

Biz sözüme gelelim: Elhak Sultan Mustafada akıl ile alâka olmadığını âlem bilirdi. Bir gün sipah ve yeniçeri ve büyük ule-mâ efendiler Sultan Mustafa hakkında "imameti câiz değildir," dediler idi. O zamanda Meere Hüseyin Paşa bir dolap çevirüp kul tafesiyle ulema arasına ihtilâl vermiş idi.

“Bize lâzımdır ki bu hususu takayyud edelim,” diye ulemâ ile müşavere olunup “padişahımızın tasarrufu yoktur; aklında hiffet vardır; hall ü akdile alâkaşı yoktur, hatt-ı hümâyun dedikleri Reis Hamza Efendinin saraya verdiği Sanevber nam cariyeinin yazısıdır,,. Ulema, cümleten padişahın validesine, haber gönderdiler ki “yarınki gün oğlun Sultan Mustafa Han hazretleri taht-ı âlisinde otururken şer’an sualimiz vardır. Evvelâ adın nedir? ve kimin oğlusun ve bu gün günlerden ne gündür soralım; sonra bunlara cevap verirse emir-ül-müminin padişahımızdır; ana yavuz nazarla bakan kör olur ve illâ değilse imameti şer’an câiz değildir. Sabinin imameti caiz, mecnunun değildir,,. Bu haber Valide sultana vardıkda “ ahvali belli, kaadir olmadığı muayyen ,, Yarınki gün büyük ve küçük divan-ı hümâyuna varılıp tekrar içeri haber gönderildi; gelir gider yok. Sonra sadr-ıâzam ile şeyh-ül-islâm içeri girüp Sultan Mustafa’nın valdesine buluşup “oğlun hakkında şer’-isi budur,, dediklerinde Valide sultan “emr, şer’-i şerifindir ben dahi şer’e mutiim; nihayet oğlumu katleylemeyin, Sultan Osman gibi olmasın,, dedi. Bunlar dedilerki “haşa ki bir zarar erişe; anın nâzırı Allahdır. Onu öldürmek isteyen Sultan Ahmed idi ve sultan Osman idi her biri katline tesaddi eyledikce başlarına her hal geldi; yine yanınızda dursun,, diye taahhüd ettiler. Bu söz üzerine cülûs mukarrer olup sonra müşavereye oturup cülûs mukarrer amma atıyye ahvali nice olur, hazine yok. Âdet üzre atıyye olmazsa etraf ve eknafda din ve devlet hâinleri olan keferi Âl-i Osmanın şimdiden sonra zeval ve nekbetleridir, yeni padişah cülûs eyledi, hazineleri atıyye vermedi dirler; eğer bu sözden kaçup atıyye vermek olursa hazine yok, buna cevap nedir? Meğer ki kul taifesi “bize atıyye lâzım değildir; iki yıl içinde üç atıyye mi olur,, diyeler. Âkıbet bunu makul gördüler ki kul taifesi ve sipah ve yeniçeri ile müşavere edeler. Bu mahalde yeniçeri kethüdası Bayram Ağa ve bölük kethüdarları ve altı bölük ağaları ve kul taifesi bir yere gelüp bu zikrolunan zabitler dediler ki “yoldaşlar, Sultan Mustafa’nın imameti câiz olmadığı için yerine bir pâdişah cülûs ettirmek isteriz; ulema efendiler şer’-i şerif üzre bu hususda fetva verdiler. Lâkin atıyye ve terakki yok; terakki verilse olur amma atıyye mümkün değildir?. Ne dersiniz,, dediler. Cümlesi birden çağırışup derler: “Ulemâ kande ise biz dahi andayız “çünkü padişahımızın tasarrufu olmadığından hal ve akdi câiz değilmiş.

Bize atıyye lâzım değil; yemin edelim in'am namını anmayalım,, dediler. Andan bölük ağaları ve kethüdaları ve yeniçeri kethüdası Bayram Ağa yeniçeri cumhuruna gelüp "tekrar lâzım değil,, diye tafsil üzre ahvali söyledikte bunlar dahi "umum üzre bize atıyye lâzım değil; çünkü ulemâ efendilerimiz şer'ile lâzım olanı icfâ ederler, hizmet-i aliyyelerindeyüz,, dediler. Sonra sadr-ı âzam Kemânküş Ali Paşa ,şeyh-ül-islâm hazretleri içeri girüp Sultan Murad hazretleriyle buluşup validesini eski saraydan getirttiler. Divân-ı hümâyunda taht-ı âli kurulup devlet ve ikbal ve saâdet ve iclâl ile 1032 yılında mah-i zilkadenin yirmi ikinci pazar günü Sultan Murad-ı Rabi' hazretleri taht-ı âlibaht üzre cülûs eyledi. Bundan biraz sonra evvelâ sipah büyüklerinden ve yeniçerilerin nefer sahibi ağalarından bazıları kul taifesine iğva verüp "hiç atıyyesiz pâdişah olur mu? Niçün bahşiş istemez-siz,, dediler. Kul taifesi de "evvel ahd eyledük şimdi anınçün istemeziz,, diyenlerden ayrılanlar ve "isteriz,, diyenler çok oldu; bu iş pâdişaha arzolundu: "Nola verilsün,, buyurdular. Amma vüzer-a ve vükelâ bir yere cem' olup "nola veril-mek makuldür amma filorinin hali bellü, Meere Hüseyin Paşa hazinneyi tamam eylemiş,,. Filori yerine hurda akçealmağa rıza gös-terilmiş iken "yok yok elbette filori gerektir,, deyüp bin dürlü büyük belâ ile in'am filorisini nasıl tedarik ettikleri tafsil olu-nursa gam getirir ve o in'amı hazz-ı nefsiçün alanlara ve "in'am isteyin,, diye iğva edenlere belki lânet ederdi.
